

Bu makale Gazi E itim Fakültesi Dergisinde (2007 Özel Say,) yaymlanm, t,r.

NOGAY TÜRKÇESİNDE YAT- YARDIMCI F İL N N K P VE TASV İF İL OLARAK KULLANILMI

Dr. Dilek ERGÖNENÇ AKBABA *

Özet: Nogay Türkçesinde *yat-* yard,mc, fiili *-A/-y* ve *-(I)p* zarf-fiil ekli as, l fiillerle birle erek tasvir fiili olarak kullanılmaktadır. Bu fiil *tur-*, *yür-* ve *olt,r-* fiilleriyle aynı grupta yer almaktadır. Ayrıca *yat-* yard,mc, fiili bu yard,mc, fiiller gibi tasvir fiili yapman, n yan, s,ra imdiki zaman kipi de olmaktadır. Nogay Türkçesinde *yat-* fiili *ó,r* geni zaman ekiyle birle ip kal,pla m, t,r. *öYat,rö* fiili *-(I)p* zarf-fiil ekli as, l fiillere gelerek imdiki zaman kipini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasvir fiilleri, yard,mc, fiiller, birle ik fiiller, Nogay Türkçesi.

Using *yat-* auxiliary verb as mood and descriptive verbs in Noghay Turkish

Abstract: *Yat-* auxiliary verbs is used in Noghay Turkish as descriptive verb by connecting with base verbs which are ended by *óA/ -y* ve *ó(I)p* gerundiums. This verb takes part in the same group with *tur-*, *yür-* and *olt,r-* verbs. *Yat-* auxiliary verb makes the present continuous tense as well. *Yat-* verb is become a stereotype by connecting with *ó,r* simple present tense affix in Noghay Turkish. *öYat,rö* verb makes present continuous tense by coming to *ó(I)p* gerundium based verbs.

Key Words: Descriptive verbs, auxiliary verbs, complex verbs, Noghay Turkish.

Nogay Türkçesinde *yat-* yard,mc, fiilinin *yür-*, *olt,r-* ve *tur-* yard,mc, fiilleri gibi özel bir kullanım, , vardır. Bu fiil tasvir fiili olarak kullanılmakla birlikte kip yap, m,nda da görev alır.

* Gazi Üniversitesi, Gazi E itim Fakültesi / ANKARA
dileker@gazi.edu.tr

bu fiilden biridir (Tamir 1996, 1105). Bu dört kal,p fiilin (yat-, yür-, ot-, dur-) kullanılmaktadır. Bu fiillerin dördü de hareketin oluşmasını göstermektedir. Bu fiillerin dördü de hareketin oluşmasını göstermektedir. Hareketin veya oluşmanın gerçekleşmesi bir süreç içinde olur. Süreklilik; uzun süreli, kısa süreli, tekrarlanarak veya gittikçe daha çok gelişerek gibi çeşitli derecelerde gerçekleşmektedir. Bu dört fiil tasvir fiili olarak kullanılmaları, yan, s,ra -(I)p zarf-fiil ekli as,l fiillerin yan,nda, do rudan zamir men eli ah,s ekleriyle birlikte analitik kip oluşurlar ve imdiki zaman, ifade ederler. Bu kip Nogay Türkçesinde öÄligi Zamanö (GNY, 226) olarak adlandırılmaktadır. Bu fiillerin dördü de kal,pla m, olarak geniş zaman eklindedir. Ancak *tur-, yür- ve olt,r-* fiillerinde bu çekim k,salm, t,r. *Yat-* fiili ise kip olarak kullanılmakta, yan,nda *yat,r* eklindedir ve k,salma olmam, t,r. *Yat- yard,mc,* fiilinin tasvir fiili ve kip olarak kullanılmakta, yan,nda *u* ekilde olmaktadır:

A. Yat- Yard,mc, Fiiliyle Yapılan Tasvir Fiili

1. KULLANILAN KİP:

Nogay Türkçesinde *yat- yard,mc,* fiili *-A/ -y* ve *-(I)p* zarf-fiil eki almış, as,l fiillere eklenir.

Yat- yard,mc, fiiliyle yapılan iki fiilli birleşik fiillerde; as,l fiil *-(I)p* zarf-fiil ekiyle analitik olarak birleşmektedir. Ancak as,l fiil *-A/ -y* zarf-fiil ekiyle kullanılmakta, yan,nda zaman *yat-* fiiliyle bazen birleşik, bazen ayrı yazılmakta ve bu yapılar Nogay Türkçesinde genellikle zarf-fiil veya s,fat-fiil oluşmaktadır (Bkz. GNY, 265-266).

Yat- yard,mc, fiili *-r* geniş zaman ekiyle birleşik *öyat,rö* kal,p fiilini oluşturmektedir.¹ Bu fiil Nogay Türkçesinde *-(I)p* zarf-fiil eki almış fiillerle kullanılmakta, yan,nda imdiki zaman, ifade etmektedir [Nogay Türkçesinde Äligi Zaman (GNY, 226)]. Ayrıca Nogay Türkçesinde *-A/ -y* zarf-fiil ekli as,l fiille kullanılmakta da yine imdiki zaman kipi yapılmaktadır (NTF 1998, 100-103). Nogay Türkçesinde *yat,r* fiili; genellikle kip, zarf-fiil ve s,fat-fiil gibi yapılar oluşturmaktadır. *-A/ -y* zarf-fiil ekli tasvir fiilleri Nogay Türkçesinde i lek de ildir.

1.1. -A/ -y Zarf-fiil Ekiyle Kullanılan Yapı:

Nogay Türkçesinde *yat,r* kal,p fiiliyle kullanılan bu yapı, genellikle analitik deyim, gramatikal yapılar oluşturur. Birleşik yazılan yapı, s,fat-fiil, zarf-fiil veya kip meydana getirmektedir. Örnekler:

S,fat-fiil olarak kullanılmakta, yan,nda: *eyat,r an zamanda* (QAP, 144) (içip durdu u zaman), *toy a barayatqan,* (BT, 36) (dü üne gitti i) vb.

¹ Mengesöe göre *öyat,rö* fiili aslında *yat-a-tur-ödan* (süreklili yat,yor ol-) gelir (Mengesö 2002, 620).

den öteyat,r,p (QAP, 148) (köprüden geçip), *Nurhan man so ,st,rayat,r anda* (QAP, 144) (Nurhan ile mücadele ederken), *ke e keleyatqanda* (AMS, 134) (gece gelirken) vb.

Fiil; tasvir fiili olarak kullan,ld, , zaman, bazen birle ik bazen de ayr, yaz,lmaktad,r.

1.2. Üç Fiilli Kullan,l :

Nogay Türkçesi yaz, dilinde *yat-* fiiliyle kullan,lan iki fiilli birle ik fiiller yoktur. Ancak *kel-* ve *bar-* yard,mc, fiilleriyle yap,lan üç fiilli birle ik fiiller mevcuttur.

Bu kullan,l, ta zarf-fiil durumundaki as,l fiil ve yine zarf-fiil durumundaki *bar-* ve *kel-* yard,mc, fiilleri, *yat-* yard,mc, fiilinden önce gelir. *Yat-* yard,mc, fiili; her tür kip, s,fat-fiil ve zarf-fiil ekleriyle birle ebilir.

1.2.1. Bar- Yard,mc, Fiiliyle Kullan,l, ,:

fiil -(I)p zarf-fiil eki + bar -a zarf-fiil eki + yat-

Bu kullan,l, ta as,l fiil ayr, yaz,l,r. Ancak *bar-* ve *yat-* yard,mc, fiili hem birle ik hem de ayr, yaz,labilmektedir:

Örnekler:

1. *Aydap barayat-, a ar,p barayat-*.

2. *al,p bara yat-, ketip bara yat-, kesip bara yat-, tüşip bara yat-*.

Her iki gruptaki örneklerde anlam ayn, olmakla birlikte, ekil olarak bak,ld, ,nda 1. gruptaki *yat-* fiili genellikle *-A/-yat,r an, -y/-yat,r an* olarak kullan,ld, , için bunlar birle ik fiiller aras,nda say,lmamaktad,r. Bu gruptakiler *bar-* yard,mc, fiilinden dolayı, tasvir fiilidir.

1.2.2. Kel- Yard,mc, Fiiliyle Kullan,l, ,:

fiil -(I)p zarf-fiil eki + kel-e zarf-fiil eki + yat- (yat,r)

Bu kullan,l, ta da üç fiil bazen birbirinden ayr, yaz,lmakta; bazen de *kel-* ve *yat-* fiilleri birle mektedir. Burada analitik ve gramatikal ekiller hem i lev hem de terim olarak birbirine kar, m, durumdad,r:

Örnekler:

at,qan, qayt,p keleyat,r, vb.

at,r vb.

Kel- ve *yat-* fiili birle ik yaz,ld, ,nda; araya giren *-A/ -y* zarf-fiil ekiyle *yat-* fiili birle ip kal,pla ,r. Metinlerde bu yap, *-Ayatqan* veya *-Ayat,r an* ekinde birle ik bir s,fat-fiil eki olarak kullan,lmaktad,r (NTF, 198, 200). Böyle durumlarda *yat-* fiili art,k yard,mc, fiil olmaktan ç,kar. Burada fiiller birle ik de yaz,lsa, ayr, da yaz,lsa i lev (*-GAN* s,fat-fiil ekinden önceki k,s,m) ayn,d,r. Ancak görünü teki farklı,k sebebiyle yap,lar ayr, ayr, isimlendirilmektedirler. Bu yap,lar,n görünü e göre mi, yoksa ifade etti i anlamlara göre mi s,n,fland,r,lmaz, gerekti i konusu bir problem olarak kar ,m,za ç,kmaktad,r.² Mevcut gramerlerde, buna benzer birçok gramer kategorisi ekle bak,larak de erlendirilmektedir. ekle de il; anlama, i leve bak,ld, ,nda, hem birle ik hem de ayr, yaz,lan gruplar,n bir arada de erlendirilmesi gerekir.

1.3. -(I)p Zarf-fiil Ekiyle Kullan,ı, ,:

-(I)p zarf-fiil eki alan as,l fiil, *yat-* yard,mc, fiiliyle u ekilde birle ir:

fiil -(I)p zarf-fiil eki + yat-

Zarf-fiil ekindeki as,l fiil *yat-* yard,mc, fiilinden ayr, yaz,lr. Ünlüyle bitmi as,l fiile gelen zarf-fiil eki *-pədir*: *Uyqlap yat-, yayrap yat-*.

Ünsüzle biten fiile *-Ip* zarf-fiil eki gelir: *Töselip yat-, soz,l,p yat-*.

2. LEVLER :

stimrârî (duratif) fiil olarak isimlendirilen (Deny 1941, 472) *yat-* yard,mc, fiili, *yür-* yard,mc, fiili gibi genel olarak uzun müddet devam eden hareket ve olu lar, ifade eder. Altay Türkçesinde bu tasvir fiili; hem *-A* hem de *-(I)p* zarf-fiil ekiyle kullan,larak öhareketin u anda devam etmekte oldu uö anlam,n, verir veya öbitmi bir hareketin süresiniö bildirir (Arat 1928, 5). Yüceöye göre ise bu tasvir fiili öayn, zamanda süreyi bildirirö (Yüce 1973, 152).

Yat- fiili yard,mc, fiil olarak kullan,ld, ,nda bazen *yat-*, bazen de *yat,r* ekinde kar ,m,za ç,kmaktad,r. *Yat-* fiilinin di er dört fiilden i lev olarak en önemli fark,, olu veya k,l, ,n meydana geli ekinin genellikle yatay durumda, yatma pozisyonunda olmas,d,r.

2.1. -A/ -y + yat-

² Burada yap,n,n derin yap,ya (anlama) göre mi, yoksa yüzey yap,ya (ekle) göre mi incelenmesi gerekti i bir problemdir.

svir fiiliyle kullan,ld, , tespit edilen as,l fiiller unlard,r: Bar-

-(I)p *bar-a-yat*- kal,b,yla kullan,lan as,l fiiller: A ar-, awdar,l-, ayda-, bay,-, bol-, kes-, ket-, mut-, qa -, qur,-, al-, topla-, tös-

-(I)p *kel-e-yat*- kal,b,yla kullan,lan as,l fiiller: At-, qayt-, yuv,qla-

Nogay Türkçesinde bu yap, ökesintisiz süreklili iö bildirmektedir.

A a ,daki örnekte ayn, yap,n,n hem birle ik (gramatikal) hem de ayr, (analitik) ekli, ayn, cümlede kullan,lm, t,r. Nogay Türkçesinde bu tür kullan,l, lara s,kça rastlanmaktad,r. Buradaki i lev ayn, olmakla birlikte iki yap, gramerlerde farklı, ekilde isimlendirilmektedir. Örnek cümlede ekle bak,ld, ,nda ilk yap, tasvir fiili, ikinci yap, ise s,fat-fiil olarak de erlendirilir:

Tar oramda saw y,l boy,nda qur,may baqaboq bas,p, tamam sas,p qal an batpaqsuwd, aylan,p öte yat,r an yerinde Mecitke birden qara tor, ay ,r,na minip bir yaqqa barayat,r an Aziz ó Boranbayd,ñ kiyewi yol,qt, (A, 4).

(Dar soka , bütün y,l boyunca kurumayan, kurba a pisli i basm, , pis kokulu batakl, , geçmekteyken, Mecit'e birden, kara doru ayg,r,na binmi , bir yere gitmekte olan Boranbay',n damad, Aziz rastlad,..)

2.2. -(I)p + yat-

Gabain bu fiilin Türkçede ötesadüfe ba l, ve az süren bir olu uö gösterdi ini belirtir: *Dü ün-üp yat-, kana gark olup yat-ur vb. (TFB, 23).*

Nogay Türkçesinde bu tasvir fiiliyle kullan,lan as,l fiiller öyledir: Kep-, soz,l-, töbele-, tös-, uyqla-, yayra-.

Nogay Türkçesi metinlerinde bu tasvir fiilinin i levleri u ekilde tespit edilmi tir:

1. *Yat-* yard,mc, fiili Nogay Türkçesinde ösüreklili iö ifade eder. Bu yap,n,n kullan,l, , Nogay Türkçesinde i lek de ildir.

a) Olu veya k,l, aral,kl, olarak devam edebilir:

-Bu bälelerdi , ar,p yatqanlard,ñ birewi anaw yalañayaq Yaw aytar tuw,lma (QB, 25)?

iri de u yal,nayak Yawgaytar de il mi?)

Ekin ı türlü aytqanda, mun,n özi no ay embek ileri men embek iler kü innen paydalan,p yatqan baylar aras,nda , küreslerdiñ belgili bir kepte a ,qtan-a ,q maydan a , uw, edi (QB, 23).

(ikinci eilde söylendi inde, i in asl, Nogay çal, anlar, ile çal, anlar,n gücünden fydalan,p duran zenginlerin aras,ndaki mücadelenin belli bir eilde, aç,ktan aç, a meydana ç,kmas,yd,.)

2. Bu fiil; *tur-* yard,mc, fiilinde oldu u gibi, hem canl, hem de cans,z varl,klar için kullan,labilir. *Yat-* yard,mc, fiilinin eklendi i as,l fiillerin genellikle öcanl, varl,klar için yatma veya cans,z varl,klar için yatay olma, durmaö pozisyonunu ifade eden fiiller oldu u dikkati çekmektedir. Bu kullan,l, larda süreklilik anlam, da mevcuttur.

Seniñ on, uyqlap yatqanday köreta an zaman,ñda, ol yol,n,ñ ortas,na yetip kut,l an bolar edi (A, 28).

(Sen onu uyuyor zannederken, o yolunu yar,lay,p kurtulmu olurdu.)

Soz,l,p yatqan töstiñ bas,nnan qarasañ, to ayda , mallar yas,l quma qa tüsken mor,, q,z ,lt, aq taplarday bol,p körinediler (A, 14).

(Uzanm, durumdaki yamac,n ba ,ndan bakarsan, çay,rdaki hayvanlar ye il kuma a dü en mor, k,rm,z,ms,, beyaz izler gibi görünüyorlar.)

2.3. -(I)p + bara yat-

1. Nogay Türkçesinde öhareketin gittikçe daha iyiye veya kötüye do ru yöneli iö anlamlar, mevcuttur.

a) Hareketin gittikçe öartt, ,n,, büyüdü ünü, kuvvetlendi iniö ifade eden bir anlam meydana gelmektedir.

..., tek ü -tört säatten avtob,s sos, yerde turs,n- dedi bular a Vitya em toplas,p barayatqan ädemlerdiñ art,nnan al asad, (ÜB, 32).

(...otobüs sadece üç dört saat urada beklesin, dedi bunlara Vitya ve toplanmakta olan insanlar,n ard,ndan aceleyle gitti.)

b) Hareketin gittikçe ökötüle erek, küçölerek, azalarakö devam etmesi anlam, vard,r. Bu i lev Nogay Türkçesinde mevcuttur.

añlap, a ar.p barayat,r an qoy, qasl, qaba ,n tüydi (A, 31).

bu anlay,p, a armakta olan koyu ka lar,n, çatt,.)

u örnekte obarayatqanö, kendisinden önce gelen iki as,l fiilin anlam,na, ödaha kötüye giden bir olumsuzlukö anlam, katm, t,r.

Aw,lda kewdesiniñ sol yaqta , mü eleri yans,zlan,p, qur,p barayatqan Mahmud degen qart aw,r üalde bir y,ldan köp tösek maraz bol,p yatqan edi (QAP, 134).

(Köyde gövdesinin sol taraf, bir y,ldan beri cans,zla ,p, kuruyup giden Mahmut isimli a ,r hasta bir ihtiyar, bir y,ldan fazlad,r yatalak olarak yat,yordu.)

2. Nogay Türkçesinde bu kullan,l, ta sonda yer alan ve öyat,r, yat,r an, yatqanö gibi ekillerde görülen *yat-* yard,mc, fiili; süreklilik anlam,n, güçlendirmektedir.

Ol dawazlar pi en al,p bara yat,r an kosilkad,ñ ö ,r- ,r- ,rö degen dawaz, man at aydaw ,d,ñ öey-eyö degen q, q,r, , bir qos,l,p ,qqan a usayta an ediler (A, 26).

(O sesler ot biçen orak makinas,n,n ög,r, g,r, g,rö diyen sesi ile at sürücüsünün ödeh dehö diyerek ba ,rmas,na kar, m, gibiydi.)

Ol ketip barayat,r an³ atas,n,ñ art,nnan qaray bere edi (A, 6).

(O gitmekte olan babas,n,n arkas,ndan bak,yordu.)

a) Baz, örneklerde öçok k,sa olan bir süreçö ve öo s,rada durmaks,z,n devam eden bir olayö yer almaktad,r.

Qobek bol an kü in sal,p qol,n tartt,, qol,n bosatqan, da bir bold,, trolleybus on,ñ üstine awdar,l,p bara yatqan,nnan apat, ketip, bol an kü in y,yd, em erкке qar ,p qut,layaq bold, (S, 54)...

(Kobek bütün gücüyle elini çekti, elini çekmesiyle trolleybüsün üzerine do ru geli inden ödünün kopmas, bir oldu, bütün gücünü toplad, ve uza a atlay,p kurtulmak istedi.)

b) Baz, cümlelerde ödura dura devam edenö bir hareket anlat,l,r:

³ Nogay Türkçesi ile yaz,lm, metinlerde *bar-* ve *yat,r* fiillerinin; *öbara yat,r* ve *barayat,rö* ekinde hem birle ik hem de ayr, yaz,ld, , görölmektedir. Nogay Türkçesi metinlerinde birle ik ve ayr, yaz,lan baz, yap,lar,n ayn, i leve sahip olmas,na ra men farkl, ekilde yaz,lmaz,, bunlar,n ayr, gramatikal yap,lar oldu unu göstermez. Örnek cümleler bu çal, maya taranan eserlerden aynen al,nm, t,r. Fakat birle ik veya ayr, yaz,lmaz,n,n sebebi Nogay Türkçesinde imlâda bir birli in olmay, ,ndan kaynaklanmaktad,r. Bunlar ayr, gramer yap,lar, de ildir. Bu sebeple birle ik yaz,lan yap,lar,n *bar-* yard,mc, fiilinde de erlendirilmesi yanl, olur. Çünkü bunlar,n asl,nda orjinal metinlerde birle ik de il ayr, yaz,lmalar, gerekmektedir.

(At surdu u zamanlarda, bu koyu renkli otlu un içine gömülü duran ta , görmemi ti.)

3. Nogay Türkçesinde bu kullan, hareketin öba lang,ç, haz,rl,kö safhas,nda oldu unu ve çok k,sa bir süre içinde gerçekleş ece iniö de gösterebilir. Fakat bu durum i lek de ildir.

Aziz ben ekin i kere söylesip bol,p, üyine qayt,p keleyat,r an zaman,nda, Mecit oramda Qaradaw man yol, ,sad, da, o a, özi maqtanmay da qalmay, Asantayd,ñ Boranbay a at aydaw , bol,p bara yat,r an,n aytad, (A, 12).

(Mecit, Aziz ile ikinci defa konu up evine dönmekteyken, sokakta Karadav ile kar ,la ,r, ona övünmeden duramay,p ve Asantayøn Boranbayøa at sürücü olaca ,n, söyler.)

2.4. -(I)p + kele yat-

1. Bu yap, -(I)p + bar-a yat- kal,b,nda oldu u gibi hareketin geli me safhas,n, ve süreklili ini göstermektedir. Ancak hareketin -(I)p + bar-a yat- tasvir fiilindeki gibi h,zl, bir ekilde de il, -(I)p kel- tasvir fiilinde oldu u gibi yava yava geli ti ini anlat,r (QTEAF, 159). -(I)p + kel-e yat- yap,s,nda hareketin yönü merkeze do rudur. Buna göre hareket en yüksek noktas,na ula m, ve o noktada yava bir ekilde devam etmektedir.

Bu i levde süreklilik öaral,ks,zö olmakta, hareket öyava yava ba lay,p gittikçe daha çok geli mektedir.ö A a ,daki örneklerde yat- yard,mc, fiili öyat,r anö eklinde kullan,lm, t,r. Ayn, yap,n,n bazen birle ik bazen de ayr, yaz,ld, , örneklere de rastlanm, t,r.⁴

At,p kele yat,r an tañnan qorqqanday bol,p, bul,tlar a ,l,p baslay ediler (A, 26).

[Sökmekte olan afaktan korkmu gibi, bulutlar (etrafa) saç,lmaya ba l,yorlard,.]

Asantayd,ñ yüregine buz quy,ld, em bu, bir bäle yuw,qlap kele yat,r an,n sezip, alt- alt etip kirpiklerin qa ,p baslad, (A, 21).

(Asantayøn yüre i buz gibi oldu ve o, bir belan,n yakla makta oldu unu sezerek, h,zl, h,zl, gözlerini k,rpmaya ba lad,.)

⁴ *At,p keleyat,r an tañ,n qubas,mal küñirt yar, ,nda Asantay Boranbayd,ñ, temir idiñ köwip ,qqan körindey bol,p tur an, qursa ,n ay,rd,. A, 25 (Sökmekte olan afa ,n k,rm,z,ms,, soluk ayd,nl, ,nda Asantay Boranbayøn, demircinin i en görünü ü gibi olan göbe ini farketti.)*

1.1. -A/ -y + yat,r

Nogay Türkçesi yaz, dilinde, imdiki zaman kipinde *yat-* fiili *-,r* geni zaman ekiyle birle ip kal,pla m, ve *óA/-y* zarf-fiil ekli as,l fiillere gelmi tir. *Yat,r* yard,mc, fiili genellikle üç ve daha fazla fiilden olu an birle ik fiillerde kal,pla m, bir biçimde yer almaktadır.

Nogay Türkçesinde bu yap,, *yat,r* kal,p fiiliyle kullan,ld, ,nda as,l fiile birle ik yaz,lmaktadır ve imdiki zaman, bildirmektedir. Bu kip, yak,n gelece e uzanmas, beklenen i , olu veya hareketi anlatmakta ve gramerlerde as,l imdiki zaman (GNY, 225) veya u an, ifade eden imdiki zaman (NRS, 551) olarak isimlendirilmektedir.

Aw,l i innen daw,slar:

óAysehan kelevat,r, Aysehan!ö-dep dun,yad, qorq,slt,lar (ÜB, 28).

(Köyün içinden gelen sesler:

óAysehan gelmekte, Aysehan!ö diye herkesi korkuttular.)

1.2. -(I)p yat,r

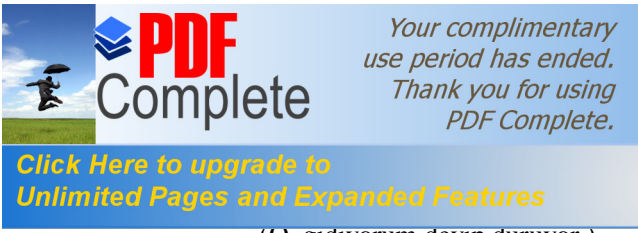
Bu fiil *yat,r* ekinde kullan,lr,sa, genellikle tasvir fiili de il, imdiki zaman, ifade eden bir kiptir. lev olarak ise süreklili i bildirmesi aç,s,ndan analitik ekille ayn, görevdedir. Zarf-fiil durumundaki fiille as,l fiil daima ayr, yaz,lr.

Bu yap, kip olmas,na ra men Nogay Türkçesi gramerlerinde yer almaz (Bkz. NTF, 103-107). Nogay Türkçesinde *óyat,rö* fiilinin kullan,ld, , yap,lar çok çe itlenmekte ve kesin süreklili i (durativum exactum) bildirmektedir (*bar-,p yat,r-gaman< bar-,p yat-a tur-gan-man* öbu vakitte giderdim, binip giderdimö gibi) (Menges 2002, 620).

-Söle, Zinadin, etkendey zaman,m yoq, kolhoz a bir q,stañ zatlar bol,p solard, etip yat,rman (QQ, 119).

(- imdi, Zinadin, ba ka bir ey yapmaya zaman,m yok, çiftlik için acele bir eyler var, onlar, yapmaktay,m.)

Özellikle *-p* zarf-fiil eki alan *de-* fiili *óyat,rö* kal,p fiiliyle kullan,ld, , zaman (*dep yat,r*) bir hareketi yapma i inin ötekrar tekrarö söylendi i anlat,lmaktadır (NRS, 472). Bu tekrar belirli aral,klarla, durup durup gerçeikle mektedir.

(O, gıdıyorum deyip duruyor.)

1.3. -(D)p kel-e yat,r

Nogay Türkçesinde öyat,rö kal,p fiiliyle birlikte kullan,lan yap,, imdiki zaman, ifade etmekte ve cümle sonunda kullan,lmaktad,r.

Zaman ekinni aqqa yuw,qlap kele yat,r edi (A, 23).

(Zaman ikindiye yakla maktayd,.)

KISALTMALAR:

A. Taranan Eserler:

- A : Asantay.
AMS : Atam Man Söylesüv.
BT : Boz Torgay.
QAP : Qob,z , Aq,nda Pövest.
QB : Q,r Bätirleri.
QQ : Qazqulakt,ñ Qartlar,.
S : Sülde.
ÜB : Üyimniñ Bosagas,nda.

B. Yararlan,lan Eserler:

- GNY : Grammatika Nogayskogo Yaz,ka.
QTEAF : Qazaq Tilindegi Etistiktiñ Analitikal,q Formanttar,n,ñ Qur,l,s, Men Ma ,nas,.
NRS : Nogaysko-Russkiy Slovar.
NTF : Nogay Türkçesinde Fiil.
TFB : Türkçede Fiil Birle meleri

A. TARANAN ESERLER:

- ABDULCAL LOV, Fazl, 1957: *Asantay*, KaraçayevóÇerkessoe Knicnoe zdatelstvo.
- ABDULL N, Basir, 1932: *Q,r Bätirleri*, Mahaçkala.
- BULATUKOVA, Yelena, 1993: *Atam Man Söylesüv, Ayqasqan Yollar*, Çerkessk.
- KAPAYEV, sa, 1984: *Qob,z , Aq,nda Povest, Salam Mihail Andreyeviç*, Çerkessk.
- _____, 1989: *Sülde I*, Çerkessk.
- KAPAYEV, Suyun, 1990: *Qazqulakt,ñ Qartlar,,* Çerkessk.
- KAZAKOV, Valeriy, 1989: *Üyimniñ Bosagas,nda*, Çerkessk.
- KULUNÇAKOVA, Biyke, 1979: *Boz Torgay, Tuvgan Yerim*, Mahaçkala.

B. YARARLANILAN ESERLER

- ARAT, Re it Rahmeti, 1928: *Die Hilfsverben und Verbal-adverbien im Altaischen I-II, Ungarische Jahrbücher, VIII/ 1-2 , s. 1-24; VIII/ 3-4, s. 309-343*, Berlin.
- BASKAKOV, N. A., 1940: *Nogayskiy Yaz,k i Ego Dialekti-Grammatika-Teksti i Slovar*, Moskva.
- _____, 1966: *Nogayskiy Yaz,k, Turetskiy Yaz,k,,* Moskva, s. 280-295.
- _____, 1963: *Nogaysko-Russkiy Slovar*, Moskva.
- DENY, Jean, 1941: *Türk Dili Grameri* (Osmanl, Lehçesi), (çev. Ali Ulvi Elöve), stanbul.
- GABA N, A.von, 1988: *Verbalkompositionen im Türkischen (Türkçede Fiil Birlemeleri)*, *TDAY Belleten* 1953, TDK Yay,nlar,, Ankara, s. 16-28.
- ERGÖNENÇ, Dilek, 1998: *Nogay Türkçesinde Fiil*, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bas,lmam, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KALMIKOVA, S. A., CAN BEKOVA, S. A., K. K. CANB DAYEVA, M. A. BULGAROVA, 1994: *No ay Tiliniñ Grammatikasi-Sintaksis 2 Kesek* (8-9 Klass), Çerkessk.
- _____, M. F. SARUYEVA, 1973: *Grammatika Nogayskogo Yaz,ka*, Çerkessk.

- KUMRATOVA, 1994: *No ay Til 1 Kesek*, Fonetika em
ğiya (6-7 Klass), Çerkessk.
- MENGES, Karl H., 2002: (Çev. Eyüp Bacanlı), Türk Dillerinde Fiil Terkibi, *Türk Kültürü*, Say,: 474, s. 615-626.
- ORALBAYEVA, Nurjamal, 1979: *Qazaq Tilindegi Etistiktiñ Analitikal,q Formanttar,n,ñ Qur,l,s, Men Ma ,nas,, Almat,,*
- TAM R, Ferhat, 1999: Kazak Türkçesinde Kal,p Fiilleri, 3. *Uluslar Aras, Türk Dili Kurultay 1996*, TDK Yay,nlar,, Ankara, s. 1105-1108.
- YÜCE, Nuri, 1973: *Gerundien im Türkischen*, Mainz.